GÖNÜLLERİN DİRLİĞİ
EBU EYYUB EL-ENSÂRÎ'NİN HADİS RİVAYETLERİ

HAYÂTU'L-KULÛB Bİ-RİVÂYÂTİ EBÎ EYYÛB

BÂKÎ

Hazırlayanlar
Gülşah Taşkın - Arzu Atik - Güler Doğan Averbek

ÖTÜKEN

Gönüllerin Dirliği

EBU EYYUB EL-ENSÂRÎ'NİN HADİS RİVAYETLERİ

HAYÂTU'L-KULÛB Bİ-RİVÂYÂTİ EBÎ EYYÛB

Bâkî

HAZIRLAYANLAR

GÜLŞAH TAŞKIN ◆ ARZU ATİK ◆ GÜLER DOĞAN AVERBEK

16. asır Osmanlı şairi Bâkî'nin bugüne kadar ele geçmediği söylenen eseri, elinizdeki kitap ile Bâkî külliyatında olması gereken yere ircâ edilmiş bulunuyor.

Bâkî, Ebu Eyyub el-Ensârî'den nakledilen hadisleri ihtiva eden *Nefehâtu'l-abîri's-sârî bi-ehâdîsi Ebî Eyyûb el-Ensârî*'nin muhtasar şerhi olarak tanımlanabilecek eserine *Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb* adını vermiş ve onu Sokullu Mehmed Paşa'ya hediye etmiştir. Bâkî'den sonraki asırlarda nisyan âleminde kalan metnin tespiti, Türkiye'de birkaç yıldır Güler Doğan Averbek tarafından yürütülen Osman Reşer çalışmalarının semerelerinden biridir. Reşer'in Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'ne sattığı yazmalar arasında söz konusu eserin bir nüshasının bulunduğu Averbek tarafından belirlenmiş, yapılan taramalarda Türkiye'de iki nüshaya daha ulaşılmıştır.

Türk edebiyatının tartışmasız en büyük şairlerinden biri olan Bâkî'nin nazım ve nesirdeki tavrı birbirinden farklıdır. Ona asırları aşan şöhretini getiren kudreti, şüphesiz şiirdeki gücü ve nazım tekniğindeki vukufudur; şiirleri ve nesirleri edebî açıdan mukayese edildiğinde neredeyse iki farklı sima ile karşı karşıya olunduğu söylenebilirse de muktedir bir şairin diğer eserlerinin her halükârda kıymeti haiz olacağı izahtan varestedir.

Bâkî'nin *Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb* adlı eseri, Bünyamin Ayçiçeği'nin editörlüğünde Gülşah Taşkın, Arzu Atik ve Güler Doğan Averbek tarafından neşre hazırlanmıştır.

DİN | EDEBİYAT

9 786254 084225

Gönüllerin Dirliği

EBU EYYUB EL-ENSÂRÎ'NİN HADİS RİVAYETLERİ

HAYÂTU'L-KULÛB Bİ-RİVÂYÂTİ EBÎ EYYÛB

Bâkî

Gönüllerin Dirliği

EBU EYYUB EL-ENSÂRÎ'NİN HADİS RİVAYETLERİ

HAYÂTU'L-KULÛB Bİ-RİVÂYÂTİ EBÎ EYYÛB

Bâkî

HAZIRLAYANLAR

GÜLŞAH TAŞKIN ◆ ARZU ATİK ◆ GÜLER DOĞAN AVERBEK

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

DİN | EDEBİYAT

YAYIN NU: 1893
KÜLTÜR SERİSİ: 1040

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-422-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kitap Editörü: Bünyamin Ayçiçeği

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Muhterem Hocamız
Prof. Dr. Zehra Toska Hanımefendiye

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 11

GİRİŞ 13
Bâkî'nin Hayatı ve Eserleri 13
Dîvân *15*
Fezâ'ilü'l-cihâd *16*
Fezâ'il-i Mekke *16*
Me'âlimü'l-yakîn fi sîreti Seyyidi'l-mürselîn *16*
Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb *17*

HAYÂTU'L-KULÛB Bİ-RİVÂYÂTİ EBÎ EYYÛB 19
Ebu Eyyub el-Ensârî ve Hadis Rivayetleri 19
Nureddin el-Karâfî ve *Nefehâtü'l-abîri's-sârî bi-ehâdîsi Ebî Eyyûb el-Ensârî* Adlı Eseri 21
Nefehâtü'l-abîri's-sârî bi-ehâdîsi Ebî Eyyûb el-Ensârî'nin Şerhleri 22
Abdullah Eyyubî'nin Şerhi 23
Cemal Öğüt'ün Şerhi 23
Bâkî'nin *Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb* Adlı Muhtasar Şerhi 24
Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb'un Muhtevası 26
Eserin Aslı ile Muhtasar Şerhi Arasındaki Farklılıklar 31
Eserin Kıymeti ve Önemi 32

HAYÂTU'L-KULÛB Bİ-RİVÂYÂTİ EBÎ EYYÛB'UN NÜSHALARI 35
Köprülü Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, nr. 138 (K) 35
Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi, İslâm Yazmaları, nr. Cod. Turc. 69 (L) 35
Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, H. Şemsi-F. Güneren, nr. 33 (S) 36
Nüshaların Değerlendirilmesi 43

METİN TESPİTİ HAKKINDA NOTLAR 45
BİBLİYOGRAFYA 47
METİN-APARAT-TIPKIBASIM 51

Bâkî (ö. 1600). Bâkî mahlasını kullanan ve Osmanlı şiirinin zirveye ulaştığı bir dönemin "sultânu'ş-şuarâ"sı olan Mahmud Abdülbâkî, edebiyatımızın en usta şairlerindendir. Bir şair olarak ilk defa Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde elde ettiği şöhreti Sultan II. Selim (1566-1574), Sultan III. Murad (1574-1595) ve Sultan III. Mehmed (1595-1603) dönemlerinde de devam ettiren Bâkî, çeşitli görevlerde bulunmuş ve her kademeden devlet adamıyla güçlü ilişkiler kurarak padişah meclislerinin aranan isimlerinden biri olmuştur. Kasideleri ve mensur eserleriyle de tanınan Bâkî, asıl şöhretini gazelleriyle kazanmış ve bir gazel şairi olarak anılmıştır. Gerek şiir diline getirdiği yenilik ve aruz tasarruflarıyla gerekse nükteli, ince söyleyiş özellikleriyle ve kullandığı yeni mazmunlarla Osmanlı gazeline yeni bir yön veren ve onu zirveye taşıyan Bâkî'nin şöhreti hem yaşadığı çağın hem de Osmanlı Devleti'nin sınırlarının ötesine ulaşmıştır.

Henüz çok genç yaşlardan itibaren ilme ve öğrenmeye merak duyan Bâkî, medrese eğitimi boyunca bir âlim olarak yetişmenin yanı sıra ileride devrin en meşhur âlim ve şairleri arasında adları anılacak sınıf arkadaşları ve Zâtî'nin (ö. 1546) Bayezid'de bulunan remilci dükkânındaki toplantılar vasıtasıyla dönemin usta şairleriyle yakınlık kurma ve şiirlerini edebî muhitlerde tanıtma fırsatı bulmuştur.

Yazdığı kaside ve nazirelerle devrin sultanlarının, önde gelen bürokrat ve âlimlerinin himayesini kazanan Bâkî'nin ileride en güçlü hâmisi olacak Kanunî Sultan Süleyman'la yakın ilişkileri 1555'te Sultan'ın Nahçıvan Seferi dönüşünde sunduğu kasideyle başlamıştır. Bu tarihten sonra bir şair olarak şöhreti gittikçe artan, aynı zamanda ilmiye sınıfındaki basamakları da hızla tırmanan Bâkî, ölümüne kadar geçen yaklaşık 50 yıllık zaman zarfında birçok görevde bulunmuştur. Kimi zaman azillerle, gözden düşmelerle ve yeniden göreve getirmelerle geçen inişli çıkışlı hayatı boyunca bir şair olarak her zaman saygı görmüş, başta döneminin sultanları olmak üzere her kademeden devlet adamının takdir ve himayesini kazanmıştır. Kanunî Sultan Süleyman'ın son dönemleriyle II. Selim ve III. Murad dönemlerinin güçlü sadrazamlarından Sokullu Mehmed Paşa (ö. 1579) da Bâkî'nin yakın ilişki kurduğu ve himayesini kazandığı devlet adamları arasında yer almaktadır. Mensur eserlerinin tamamını Paşa'nın isteğiyle ya da ona hediye olarak kaleme almasından da anlaşıldığı üzere Bâkî'nin hâmileri arasında onun ayrı bir yeri vardır.

Bâkî'nin divanının yanı sıra *Fezâ'ilü'l-cihâd*, *Fezâ'il-i Mekke (veya el-İ'lâm bi-a'lâmi beledi'llâhi'l-Harâm Tercümesi)*, *Me'âlimü'l-yakîn fi sîreti Seyyidi'l-mürselîn* ve *Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb* adlı eserleri mevcuttur.

SUNUŞ

Türk edebiyatının tartışmasız en büyük şairlerinden biri olan Bâkî'nin nazım ve nesirdeki tavrı birbirinden farklıdır. Ona asırları aşan şöhretini getiren kudreti, şüphesiz şiirdeki gücü ve nazım tekniğindeki vukufudur; şiirleri ve nesirleri edebî açıdan mukayese edildiğinde neredeyse iki farklı sima ile karşı karşıya olunduğu söylenebilirse de muktedir bir şairin sair eserlerinin her halükârda kıymeti haiz olacağı izahtan varestedir.

Bâkî'nin adları bilinen mensur eserlerinin nüshaları eldeydi. Bu eserlerin müşterek yönleri ise tercüme eserler olmaları ve Sokullu Mehmed Paşa ile irtibatlı bulunmalarıydı. Fakat Bâkî'nin çağdaşı ve yakın arkadaşı Nev'î Yahya Efendi'nin Nev'îzâde denmekle maruf oğlu Atâyî'nin haber verdiği bir diğer eserinin ne adı ne nüshası biliniyordu. Bâkî hakkındaki çalışmalarda bugüne kadar ele geçmediği söylenen bu eser, elinizdeki kitap ile Bâkî külliyatında olması gereken yere ircâ edilmiş bulunuyor. Bâkî'nin bu eserinin tespiti, bizler için ve Türk edebiyatı için sevindirici bir gelişmedir.

Daha ziyade Ebu Eyyub el-Ensârî lakabı ile bilinen sahabe Halid b. Zeyd'den nakledilen hadisler, 16. asırda Nureddin el-Karâfî tarafından *Nefehâtu'l-abîri's-sârî bi-ehâdîsi Ebî Eyyûb el-Ensârî* adlı eserde bir araya getirilmiş ve bu eser Bâkî tarafından Türkçeye çevrilerek muhtasar şekilde şerh edilmiştir. Bâkî, Sokullu Mehmed Paşa'ya hediye ettiği eserine *Hayâtu'l-kulûb bi-rivâyâti Ebî Eyyûb* adını verdiğini kaydetmektedir. Söz konusu eserin herhangi bir nüshasının bugüne kadar tespit edilememesinin ardındaki en temel sebep bizce eserin adının kayıtlara geçmemiş olmasıdır. Bâkî'ye geniş bir bölüm ayıran Nev'îzâde Atâyî'de olduğu gibi muahhar kaynaklarda da eserin muhtevası dile getirilmekle birlikte adı zikredilmemiştir. Bâkî'den sonraki asırlarda nisyan âleminde kalan eserin tespiti, Osman Reşer çalışmalarının semerelerinden biridir.

Osman Reşer 20. asrın en velut şarkiyatçıları arasında yer alır. Aslen Alman olan ve uzun yıllar Türkiye'de yaşayan Reşer, Müslümanlığı benimsemiş, 1937'de Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir. Türkiye'de resmî pek çok kurumda görev ifa eden Reşer'i dikkat çekici kılan en önemli özelliklerinden biri Türkiye'den topladığı binlerce yazmayı Avrupa ve Amerika'daki kütüphanelere satmasıdır. Son iki yılda tamamlanan Reşer konulu çalışmalar, onun Türkiye'den Batı'ya gönderdiği yazmalar arasında pek çok önemli eser olduğunu göstermiştir. Bâkî'nin kayıp olduğu düşünülen eserinin bir nüshası da Reşer tarafından 1928'de Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'ne satılmıştır. Leipzig'deki nüshanın tespitinden sonra eserin isminin ortaya çıkmasının verdiği imkânla iki nüshaya daha ulaşılmıştır.

Metnin kuruluşundan inceleme kısmının hazırlanmasına kadar her aşamasında bu satırların yazarlarının ortak emeğiyle vücut bulan bu çalışmayı üzerimizde büyük emeği olan, öğrencileri olmakla her zaman iftihar ettiğimiz kıymetli hocamız Prof. Dr. Zehra Toska Hanımefendiye adıyoruz. Lisans ve yüksek lisans öğrenimlerimiz boyunca engin bilgisi ve şiire olan tutkusuyla bizlere örnek olan ve eski edebiyatın uçsuz bucaksız dünyasının kapılarını bize açan hocamız, her üçümüzün klasik Türk edebiyatı yolculuğunun başlamasında müessir olmuştur. Kendisine minnettarız. Bu vesileyle eserin tespitine giden yolda katkıları olan, ayrıca kitabın editörlüğünü üstlenen ve Arapça ibarelerin irab ve harekelendirilmesinde destek sunan kıymetli meslektaşımız Doç. Dr. Bünyamin Ayçiçeği'ne, kitabı okuyarak değerli görüşlerini bizimle paylaşan genç meslektaşımız Ahmet Emin Saraç'a, eserin Köprülü Kütüphanesi'nde bulunan nüshasının tıpkıbasımının yapılmasına müsaade eden Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'e, Ötüken Neşriyat editörleri Göktürk Ömer Çakır ile Oğuzhan Murat Öztürk'e ve Ötüken Neşriyat Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Alpay'a teşekkür ederiz.

Gülşah Taşkın, Arzu Atik, Güler Doğan Averbek
İstanbul, 2022